

УДК 347.63

Олена Геннадіївна ЮШКЕВИЧ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0024-6070>

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЩОДО УЧАСТІ ДІТЕЙ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Ми погоджуємося із О. Г. Турченко, що діти – вікова група найвищого ризику бідності або соціальної ізоляції, особливо вразлива категорія населення, вони виступають основними суб'єктами та об'єктами системної дискримінації, яка особливо посилюється в умовах збройних конфліктів. Збройні конфлікти негативно впливають на функціонування сім'ї загалом, та особливо на забезпечення основних потреб дитини, її розвиток та психологічний стан [1].

За оцінками ООН, близько 250 000 дітей – хлопчиків та дівчаток віком 18 років – пов'язані зі збройними групами чи збройними силами [2, 3].

За даними ЮНІСЕФ, у світі понад мільярд дівчаток і хлопчиків живуть у країнах чи на територіях, що зазнають впливу збройних конфліктів; близько 300 мільйонам цих дітей ще не виповнилося п'яти років [4].

За офіційними даними, оприлюдненими Донецькою обласною державною адміністрацією у серпні 2020 року, в Україні лише 20% від загальної кількості дітей-переселенців отримали статус постраждалих внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів – 39 тисяч [5] осіб. У Дитячому Фонді ЮНІСЕФ зазначають, що в Україні понад 400 тисяч дітей продовжують зазнавати серйозних ризиків для фізичного здоров'я і психологічного благополуччя через конфлікт на сході України [6]. Діти різного віку зростають в умовах безперервного конфлікту, мають психологічні травми і потребують постійної підтримки психологів [7].

За даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, станом на 30 квітня 2021 року, з початку збройного конфлікту на Донбасі загинуло 152 дитини та 146 було поранено. Лише з 2017 року, близько 70 тисяч дітей отримали статус таких, що постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, 90 з них мають такий статус через тілесні травми [4].

Експертка Генерального секретаря ООН Машел Граса ще у 1996 році дійшла висновку, що діти, які пережили війну, не зможуть

досягнути того потенціалу, який був у них до початку війни, і звертає увагу на необхідності вирішення проблеми реабілітації та допомоги дітям, підкреслюючи те, що вони отримують психологічні та фізичні травми, стають жертвами сексуального насильства, стають сиротами, втрачають соціальні та культурні зв'язки або ж стають солдатами [8]. Статус постраждалого від війни надається дітям, які отримали поранення, контузію, каліцтво, зазнали фізичного, сексуального, психологічного насилля, були викрадені або незаконно вивезені за межі України, залучалися до участі у збройних формуваннях та незаконно утримувалися. Це діти, які проживають на лінії зіткнення, у тому числі ВПО, діти військовослужбовців, які загинули в АТО, або батьки яких померли внаслідок поранення, контузії або каліцтва, які проживають на непідконтрольних територіях (в разі їх переїзду на підконтрольну територію). Тобто, діти, які реально постраждали від війни та потребують захисту держави [7]. Під час війни порушуються всі права дитини: право на життя, право бути з сім'єю і громадою, право на здоров'я, право на розвиток особистості, а також право на турботу і захист [8].

Кожна дитина має право на захист своїх порушених прав відповідно до міжнародних та національних стандартів. Як відомо, міжнародні стандарти відносяться до інструментів «м'якого права», яке надає рекомендації щодо того, як розширити захист і дотримання прав дитини під час збройних конфліктів.

Одним із прикладів акту міжнародного права як міжнародного стандарту у сфері захисту прав дитини є Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (далі - Протокол), ратифікований Україною у 2004 році [9].

Держави-учасниці цього Протоколу підтверджують, що права дітей потребують особливого захисту, закликають до забезпечення постійного покращення становища дітей без жодного розрізнення, їхнього розвитку та освіти в умовах миру та безпеки, стурбовані пагубним і широкомасштабним впливом збройних конфліктів на дітей, засуджують зазіхання на дітей в умовах збройного конфлікту, вважають, що в цілях сприяння більш ефективному здійсненню прав, визнаних у Конвенції про права дитини [10], необхідно посилити захист дітей від участі у збройних конфліктах, засуджують з найглибшою занепокоєністю вербування, навчання та використання в середині держави і за її межами дітей у військових діях озброєними групами, які відрізняються від збройних сил держави, і визнаючи відповідальність тих, хто вербує, навчає і використовує дітей з цією метою, а також визнають особливі потреби дітей, які є особливо

уразливими щодо їхнього вербування та використання у військових діях всупереч цьому Протоколу, у зв'язку з їх економічним та соціальним станом або статтю.

Враховуючи вищезазначене, Держави-учасниці цього Протоколу домовились про наступне. Держави-учасниці вживають всіх можливих заходів для забезпечення того, щоб військовослужбовці їхніх збройних сил, які не досягли 18-річного віку, не брали прямої участі у військових діях.

Держави-учасниці забезпечують, щоб особи, які не досягли 18-річного віку, не підлягали обов'язковому призову до їхніх збройних сил.

Держави-учасниці підвищують мінімальний вік добровільного призову осіб до їхніх національних збройних сил порівняно з віком, визначеним у пункті 3 статті 38 Конвенції про права дитини [10], враховуючи принципи, які містяться в цій статті, і визнаючи, що відповідно до Конвенції особи, які не досягли 18 років, мають право на особливий захист.

Держави-учасниці, які допускають добровільний призов до їхніх національних збройних сил осіб, які не досягли 18-річного віку, надають гарантії, які як мінімум забезпечують, щоб: а) такий призов мав в дійсності добровільний характер; б) такий призов проводився з усвідомленої згоди батьків або законних опікунів цієї особи; с) такі особи були повною мірою поінформовані про обов'язки, пов'язані з несенням такої військової служби; d) такі особи подавали достовірні свідоцтва свого віку до їх прийняття на національну військову службу.

Збройні групи, відмінні від збройних сил держави, за жодних обставин не повинні вербувати або використовувати у військових діях осіб, які не досягли 18-річного віку. Держави-учасниці вживають всіх можливих заходів у цілях попередження такого вербування і використання, включаючи вжиття правових заходів, необхідних для заборони і криміналізації такої практики.

Ніщо в цьому Протоколі не може тлумачитись як таке, що виключає положення, що містяться в законодавстві держави-учасниці або в міжнародних угодах і міжнародному гуманітарному праві, які більшою мірою сприяють здійсненню прав дитини.

Кожна держава-учасниця в межах своєї юрисдикції вживає всіх необхідних правових, адміністративних та інших заходів для забезпечення ефективного виконання і застосування положень цього Протоколу.

Підсумовуючи слід зазначити, що серйозні порушення прав дітей є неминучими в умовах війни, які потрібно запобігати. Акти

міжнародного та національного права мають містити механізми запобігання насильства щодо дітей в умовах збройного конфлікту, а не просто полегшити їх страждання.

Список бібліографічних посилань

1. Турченко О. Г. Захист прав дітей на окупованих територіях та під час військових конфліктів. URL: 7303-Текст%20статті-14661-1-10-20190805.pdf (дата звернення: 06.04.2022).

2. Children. URL: <https://www.coe.int/ru/web/compass/children> (дата звернення: 06.04.2022).

3. «Доклад о гуманитарной деятельности за 2009 год», ЮНИСЕФ, 2009. URL: www.unicef.pt/docs/HAR_2009_FULL_Report_English.pdf (дата звернення: 06.04.2022).

4. Діти та збройні конфлікти: нормативно-правова база. URL: <https://warchildhood.org/ua/children-and-armed-conflict-legal-framework/> (дата звернення: 06.04.2022).

5. В Україні 39 тисяч дітей отримали статус постраждалих внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. URL: <https://cutt.ly/vFuI2SB> (дата звернення: 06.04.2022).

6. ЮНІСЕФ: 430 тисяч дітей страждають через конфлікт на Донбасі. URL: <https://cutt.ly/aFuowSj> (дата звернення: 06.04.2022).

7. Звіт за результатами дослідження «Сприяння дотриманню прав дітей, що постраждали від збройного конфлікту та забезпечення державних гарантій їх захисту». URL: <https://cutt.ly/TFuojhf> (дата звернення: 06.04.2022).

8. Последствия вооруженных конфликтов для детей: доклад эксперта Генерального секретаря госпожи Грасы Машел, представленный в соответствии с резолюцией 48/157 Генеральной Ассамблеи ООН от 1996 года. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/51/306&Lang=R (дата звернення: 06.04.2022).

9. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах: Протокол Організації Об'єднаних Націй (ООН) від 01.01.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text (дата звернення: 06.04.2022).

10. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ Організації Об'єднаних Націй (ООН) від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 06.04.2022).